

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

11-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/11 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI*Rahmankulova Adolat Xushbakovna*

ПРОБЛЕМЫ РЕАБИЛИТАЦИИ НАСИЛЬСТВЕННО ПЕРЕСЕЛЕННЫХ НАРОДОВ

В УЗБЕКИСТАН В 1930 – 1940-е ГОДЫ..... 11-19

Назирхожаев Мухаммадалихожа Касимхожаевич

ФОРМИРОВАНИЕ И ОРГАНИЗАЦИЯ ЛАГЕРЕЙ ДЛЯ СОДЕРЖАНИЯ ЯПОНСКИХ

ВОЕННОПЛЕННЫХ В СОВЕТСКОМ СОЮЗЕ..... 20-29

Kaypova Malika Dautbay qizi

MUSTAQILLIQ YILLARIDA TURIZM SOHASIDAGI ISLOHOTLAR..... 30-33

Sobirova Dilfuza, Mirzaaxmedov Xabibullo, Odiljonov Xayitali

QO'QON XONLIGINING DIPLOMATIK ALOQALARI 34-39

Raupova Mushtariybegim Ilxomjon qizi

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGINING MA'MURIY-HUDUDIIY BOSHQARUVI

TARIXSHUNOSLIGI 40-47

Сапарбаев Бунёд Хуррамбек оглы

ДИПЛОМАТИЯ И ТОРГОВЛЯ НА ПЕРИФЕРИИ ИМПЕРИЙ: ВЗАИМООТНОШЕНИЯ

ХИВИНСКОГО ХАНСТВА И РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ

МУХАММАД РАХИМХАНА I (1806–1825) 48-54

Рузибоев Самандарбек, Ахмадбекова Ўғилой

НАУЧНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОИЗВЕДЕНИЯ АБУ РАЙХОНА БЕРУНИ

«АЛ-АСАР АЛЬ-БАКИЯ»: МЕТОДОЛОГИЯ, ИСТОЧНИКИ И КУЛЬТУРНО-

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЕ ВОЗЗРЕНИЯ 55-64

Tilovov Mirqosim Amanturdiyevich

OLTINSOY TUMANI ARXEOLOGIK XARITASI 65-70

Shamshidinov Baxriddin Sharobiddin o'g'li

O'ZBEKISTONDA NEFT VA GAZ SANOATI TARIXI (1900-1950 YILLAR) 71-76

Abdurasulov Akmaljon

TURKISTONDA MATBAACHILIKNING VUJUDGA KELISHIDAGI HAMKORLIK

ALOQALARI TARIXI..... 77-86

Abatov Aydos

QORAQALPOG'ISTONDA SANOATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH

BOSQICHLARI (XX ASR II YARMI) 87-90

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI*Pirmatova Farangiz Ma'rufjonovna*

THE EFFECTS OF GREEN ECONOMY IMPLEMENTATION ON ECONOMIC GROWTH

IN DEVELOPING COUNTRIES..... 91-99

Jumabayev Adilbek Bazarbayevich

WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF REGIONAL ECONOMIC POTENTIAL 100-107

<i>Jaxbarov Jamshidbek Tilavoldi o'g'li</i> BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY NAZORATNI RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH	108-114
<i>Fayzieva Dilyora Shamsitdin kizi,</i> INSTITUTIONAL PRISM OF DIGITAL DIVIDENDS: THE IMPACT OF HUMAN CAPITAL AND "ANALOG COMPLEMENTS" ON THE DYNAMICS OF SOCIO-ECONOMIC INEQUALITY.....	115-123
<i>Турдыев Гайрат Ялгашевич</i> РАЗВИТИЕ АВТОКОЛОНИ СУРХАНДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ В УСЛОВИЯХ ТРАНСПОРТНЫХ РЕФОРМ: ИСТОРИЧЕСКИЙ И СОВРЕМЕННЫЙ ЭТАПЫ.....	124-129
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich</i> SHAHAR AHOLISINING IJTIMOY MUAMMOLARINING IJTIMOY FALSAFIY TAHLILI ..	130-134
<i>Kenjayeva Dilrabo Rominovna</i> INSONIYAT TARIXI VA DINIY BAG'RIKENGLIK	135-139
<i>Karimov Raxmat Raxmanovich</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖЦИВИЛИЗАЦИОННОЙ ФИЛОСОФИИ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ	140-146
<i>Ergashev Urolbek Berkinovich</i> NAZARIY FALSAFANI TASNIFLASHDA AHMAD TOSHKO'PRIZODA YONDASHUVI.....	147-151
<i>Raximdjanova Dilnavoz Sunnat qizi</i> IBN RUSHDNING TAFAKKUR ERKINLIGI HAQIDAGI QARASHLARI.....	152-155
<i>Abdunazarov Lutfillo Mamanovich</i> YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA URBANIZATSIYA JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURATI	156-160
<i>Tangirov Nizom Abduraxmonovich</i> NOOSFERA VA BARQAROR RIVOJLANISH PARADIGMASINING FALSAFIY-METODOLOGIK ASOSLARI	161-166
<i>Yusupova Nargiza Ro'stamovna</i> O'ZBEK ETNOMUSIQASIGA OID TARIXIY MANBA VA MUTAFAKKIRLAR ETNOMUSIQA BORASIDAGI QARASHLARINING FALSAFIY TAHLILI.....	167-172
<i>Xudoykulov Azamat Beshumovich</i> MA'NAVIY BARKAMOL YOSHLAR DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDA G'OYAVIY TARBIYANING O'RNI	173-177
<i>Xamdamov Behzod</i> ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR DUNYOQARASHIDA VATANPARVARLIK G'OYALARINING FALSAFIY-TARIXIY ASOSLARI	178-185
<i>Bekchanov Sanjar Ibragimovich</i> "MODERNIZATSIYA" TUSHUNCHASINING IJTIMOY-FALSAFIY MOHIYATI: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA MILLIY KONSEPSIYALAR.....	186-190
<i>Adizov Azim Tolibovich</i> IJTIMOIY KONFRONTATSIYANING TUZILISHI VA DINAMIKASI.....	191-196

<i>Eshmurodov Nabillo</i> GLOBALLASHUV JARAYONIDA SHAXS MA'NAVİYATINING TRANSFORMATSIYASI VA BEGONALASHUV MUAMMOSI	197-201
<i>Yokubov Suxrob Firdavsovi</i> TASAVVUF TA'LIMOTINING G'OYAVIY MANBALARI	202-206
<i>Najimidinova Dilnoza Gulomjonovna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA O'ZBEK MILLIY OILASINING IJTIMOIY-FALSAFIY MASALALARI	207-210
<i>Otokulov Abror Sobirkulovich</i> JAMIYATDA MA'NAVIY-AXLOQIYLIKNI YUKSALTIRISHDA SHAXS MAS'ULIYATINI OSHIRISH OMILI	211-217

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Maxamadaliyeva Zuxra Baxrom qizi, Adilova Nasiba Raximboy qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MADANIY METAFORALARNING MOHIYATI	218-222
<i>Xusainova Zilola Yuldashevna, Yangibayeva Surayyo Gulumboyevna</i> DIAXRON KORPUS ALGORITMLARI	223-228
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> POLITICAL EXILE AND PERSONAL IDENTITY IN LORD BYRON'S LIFE AND WORK	229-233
<i>Karimova Ozodaxon Avazxon qizi</i> A LINGUO-PRAGMATIC STUDY OF INFORMAL SPEECH IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES: COMPARATIVE ANALYSIS OF COMMUNICATIVE STRATEGIES, SOCIOCULTURAL CONTEXTS, AND PRAGMATIC FUNCTIONS	234-240
<i>Айтмуратова Турсынай Маратовна</i> КОНЦЕПТ «ТРУД» В ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ	241-244
<i>Fayzullayeva Zebuniso Abdukarimovna</i> KONYUNKTIVNING SEMANTIK-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI	245-248
<i>Sodikova Vasilakhon, Gavharoy Isroiljon qizi</i> THE ISSUES OF INFORMATION SECURITY AND RELIABILITY IN MODERN JOURNALISM	249-258
<i>Холикова Замира</i> СРАВНИТЕЛЬНО-СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ С КОМПОНЕНТОМ-ЗООНИМОМ «СОБАКА» В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ	259-272

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Турсунова Маликахон Улугбековна</i> СООТНОШЕНИЕ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ РАНГОВ С КВАЛИФИКАЦИОННЫМИ КЛАССАМИ ДОЛЖНОСТЕЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЗНАЧЕНИЯ КЛАССОВ И РАНГОВ В ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	273-286
<i>Karaketova Dilnoza Yuldashevna</i> JINOYAT SUBYEKTINI TAVSIFLOVCHI BELGI SIFATIDA RETSIDIV	287-294
<i>Мируктамова Феруза Лутфуллаевна</i> ПРАКТИКА ЗАРУБЕЖНЫХ ГОСУДАРСТВ ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ И БЕЗОПАСНОСТИ ДЕТЕЙ ОТ ИНФОРМАЦИОННЫХ УГРОЗ	295-300

<i>Xodjiev Yunus Muxitdinovich</i> MULK HUQUQIDAN VOZ KECHISHNING AYRIM MASALALARI.....	301-309
<i>Akayeva Marapat Abduxalikovna</i> FUQAROLIK HUQUQIDA ASSOSSIZ BOYLIK ORTTIRISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA ...	310-317
<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> ENERGETIKA SEKTORIDA ATROF-MUHITGA TA'SIRNI BAHOLASH TIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING HUQUQIY SHART-SHAROITLARI.....	318-326
<i>Jiyenbayev Baxadir Ospanovich</i> EKOLOGIK AUDITNI HUQUQIY TA'MINLASHGA DOIR HUQUQIY NORMALARNING ILMIY VA NAZARIY MOHIYATI	327-332
<i>Шомуратова Пальмира Комил қизи</i> РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПА СОСТЯЗАТЕЛЬНОСТИ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ: ПРЕДЕЛЫ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСИЛЕНИЯ	333-339
<i>Калдарбеков Асылжан Оспанович</i> РАЦИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ И ПРАВОВАЯ ОХРАНА ЗЕМЕЛЬ ЛЕСНОГО ФОНДА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ ОПЫТ КАЗАХСТАНА И УЗБЕКИСТАНА	340-351
<i>Istamova-Fayzullaeva Dilafruz Oybek qizi</i> SOMATIK HUQUQLARNING NAZARIY TALQINI: GERMANIYA VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI ASOSIDA QIYOSIY HUQUQIY TAHLIL	352-359
<i>Urakov Djaxongir Rajabovich</i> PROKURATURA ORGANLARINING YOSHLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTİKASINI AMALGA OSHIRISH BORASIDA HAMKORLIK FAOLIYATI	360-365
<i>Байтурова Ауда Набиевна</i> СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	366-373
<i>Xushvaqtov O'tkir Temirovich</i> VOYAGA YETMAGANLAR JINOYATCHILIGI TUSHUNCHASI NAZARIY VA QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI	374-382
<i>Mustafaqulov Dilshod Salomovich</i> NORMA IJODKORLIGI JARAYONIDA QONUNIYLIK PRINSIPI	383-389
<i>Nomazov Ixtiyor Ismailovich</i> ISBOT QILISH ELEMENTI SIFATIDA KO'RSATUVLARNI OLDINDAN MUSTAHKAMLAB QO'YISH	390-394
<i>Xoliqnazarov Farhod Bozor o'g'li</i> INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI JINOIY-HUQUQIY HIMOYA QILISH MASALALARI ...	395-399
<i>Normuratov Aktam Tulaboy o'g'li</i> OLIY TA'LIM TIZIMIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI JALB QILISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	400-403
<i>Шомахсудов Шоакрам Шомуратович, Парахатова Шахноза Ерназаровна</i> ОСОБЕННОСТИ ПОЛУЧЕНИЯ ОБРАЗЦОВ ДЛЯ КОМПЬЮТЕРНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ	404-411
<i>Rasulov Baxtiyor Shavkatovich</i> O'ZBEKISTONDA ATMOSFERA HAVOSINI MUHOFAZA QILISH VA EKOLOGIK NAZORATNI KUCHALTIRISH MASALALARI.....	412-418

<i>Javlijeva Gullola Abdurahim qizi</i> IJARA MEHNATI — NOTIPIK MEHNAT MUNOSABATLARINING SHAKLI SIFATIDA.....	419-425
<i>Babaeva Irodakhon Erkinjon qizi</i> ISSUES OF IMPLEMENTING INTERNATIONAL LEGAL NORMS IN THE FIELD OF CLIMATE CHANGE INTO THE NATIONAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	426-434
<i>Ядгаров Шахрух</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ШАНХАЙСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА КАК СУБЪЕКТА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА.....	435-439
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li</i> FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING FIZIKA FANIDAN NOSTANDART TOPSHIRIQLARNI BAJARISH ORQALI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH.....	440-446
<i>Ismaylov Azerbay Saparniyazovich</i> SUN'IY INTELLEKTNING TA'LIMDAGI O'RNI.....	447-451
<i>Xolmirzayeva Gulbahor Baxodirovna</i> MAKTABGACHA TA'LIMDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARNI MILLIY MODEL BILAN UYG'UNLASHTIRISH MEXANIZMLARI.....	452-457
<i>Raximova Lolaxon Abduraximovna</i> TALABALARNING KLINIK QAROR QABUL QILISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA BIOFIZIK DIAGNOSTIKA TEXNOLOGIYALARINI INTEGRATIV O'QITISH METODIKASI.....	458-462
<i>Toshmamatova Munisa Toshmamatovna</i> UMUMTA'LIM FANLARIDAN DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING MAVJUD HOLATI TAHLILI.....	463-466
<i>Raximdjanova Malikaxon Gapurdjanovna, Baybabayeva Shoiraxon Ismatovna</i> INTERCULTURAL COMPETENCE AND REFLECTIVE LEARNING IN GLOBALIZED HIGHER EDUCATION: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS.....	467-473

Received: 1 December 2025
Accepted: 15 December 2025
Published: 30 December 2025

Article / Original Paper

SEMANTIC-PRAGMATIC PROPERTIES OF THE SUBJUNCTIVE

Fayzullaeva Zebuniso Abdukarimovna

Tashkent State Uzbek Language and Literature university doctoral student

Abstract. This article discusses the semantic and pragmatic aspects of the Subjunctive I and Subjunctive II forms in the German language. It highlights a number of functions of the conjunctive, such as indirect speech, imaginary experiences, probability, strategies of speech politeness, and expressing objectivity. Theoretical views are substantiated by specific examples from German works of art. In turn, it is said that the conjunctive is not only one of the grammatical categories of the verb in the German language, but also a powerful semantic-pragmatic means of conveying meaning in the German language.

Keywords: Subjunktive I and II, semantics, pragmatics, modality, indirect speech, politeness, purpose of the sentence, illocutionary force, speech strategies.

KONYUNKTIVNING SEMANTIK-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Fayzullayeva Zebuniso Abdukarimovna

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada nemis tilidagi Konyunktiv I va Konyunktiv II shakllarining semantik va pragmatik jihatlari xususida so'z boradi. Bunda konyunktivning bilvosita nutq, hayoliy kechinmalar, ehtimollik darajasi, nutqiy muloyimlik strategiyalari, hamda xolislikni ifodalash kabi bir qator vazifalari yoritib beriladi. Nazariy qarashlar nemis tilidagi aniq misollar bilan asoslab beriladi. O'z navbatida konyunktiv nemis tilidagi faqatgina fe'lining bir grammatik kategoriyalaridan emas, balki nemis tilidagi kuchli semantik-pragmatik ma'no beruvchi vosita ham ekanligi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Konyunktiv I va II, semantika, pragmatika, modallik, bilvosita nutq, muloyimlik, gapning maqsadi, illokutsion kuch, nutq strategiyalari.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI11Y2025N38>

Kirish. Nemis tili grammatikasida modal ma'nolarni ifodalashda fe'ning grammatik kategoriyalaridan biri bo'lmish Konyunktiv alohida o'rin egallaydi. Konyunktiv I va Konyunktiv II ning grammatik farqi sezilarli bo'lishi bilan bir qatorda, ularning semantik-pragmatik roli o'ziga xos murakkab va ko'p qatlamlidir. U faqatgina grammatik vazifalarni emas, balkim o'zida murakkab semantik-pragmatik yuklamalarni ham qamrab oladi. Konyunktiv I asosan bilvosita nutqda xabarni xolis tarzda yetkazish, gapning qiymatiga neytral munosabat bildirish uchun xizmat qiladi. Konyunktiv II esa xayoliylik, ehtimollik darajasi, muloyim murojaatlar, afsuslanish, ijtimoiy masofaviy muloqotlar kabi pragmatik vazifalarni bajarib keladi.

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, bugungi globallashuv sharoitida matbuot, siyosiy nutqlar, diplomatik muloqotlar hamda akademik yozuvlar hajmi sezilarli darajada oshganligi sababli konyunktivning grammatik xususiyatlari bilan bir qatorda semantik-pragmatik jihatlarni o'rganish yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun ham ushbu tadqiqot nemis tilida Konyunktivning grammatik ahamiyatiningina emas, balki u orqali

yuzaga keladigan kommunikativ maqsadlar, gapning maqsadi, yo'naltirilgan ta'siri va nutqiy strategiyalarini ham amaliy misollar bilan ochib beradi. O'z navbatida nemis va o'zbek tillari o'rtasidagi tarjima jarayonida Konyunktivning mazkur vazifalarini tarjima jarayonida to'g'ri talqin qilish malakali lingvistik yondashuvni talab qiladi.

Adabiyotlar sharhi. Konyunktiv haqidagi nazariy qarashlar nemis tilshunos olimlari Duden, Shmidt, Helbig, Busha, Engellarning an'anaviy grammatika kitoblarida [1; 2; 3; 4] batafsil yoritilgan. Bularda Konyunktiv I asosan bilvosita nutqni ifodalashda, Konyunktiv II esa noreal, xayoliy yoki ehtimollik darajasi past bo'lgan, faraz, istak, muloyim so'rov kabi holatlarni ifodaydi degan umumiy qarashlar keltirilgan.

Pragmatik jihatdan esa Austin va Syorle tomonidan ishlab chiqilgan nutq aktlari nazariyasi Konyunktivning illokutsion kuchni o'zgartiruvchi qobiliyatini izohlashga xizmat qiladi [5; 6]. Tilshunos olim Grays esa kooperatsiya prinsipi orqali konyunktivning muloyimlik, ehtiyotkorlik, izchil muloqot kabi jihatlarini lingvistik asoslarini yaratgan olimdir [7]. Nemis tilshunos olimlaridan Kasper Konyunktiv II ni deklarativ gaplarda irreal holat, modal ehtimollik va subyektiv masofalanishni ifodalovchi bir shakl ekanligini aytib o'tgan. U semantik jihatdan Konyunktiv II bir qancha darajali imkoniyat va taxminlarni ifodalashini ta'kidlaydi [8]. Tilshunos olim Baush esa Konyunktiv II og'zaki nutqda ko'pincha yumshatish, muloyimlik, taxmin, xolislik kabi pragmatik vazifalarda ishlatilishini isbotlaydi. U Konyunktivning haqiqiy qo'llanilishi grammatik kitoblardan sezilarli farq qilishini ko'rsatib bergan [9]. Ayzenberg esa real uni kommunikativ vazifalar bilan bog'laydi. Konyunktivning pragmatik ta'sirlarini izohlaydi [10].

Konyunktiv I va Konyunktiv II ning semantik xususiyatlari

Dastavval ishimizda Konyunktiv I ning semantik jihatlarini ochib berishga harakat qilamiz. Bunda uni quyidagicha tarmoqlarga bo'lib tahlil qilishimiz mumkin.

1. Bilvosita nutqdagi xolislikni ifodalash uchun: bunda so'zlovchi xabar mazmuni uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olmaydi.
2. Masofalanish: xabar manbasi bilan so'zlovchi o'rtasida semantik masofa yuzaga keladi.
3. Neytral faktual pozitsiya: So'zlovchi berayotgan ma'lumotini tasdiqlamaydi ham, shu bilan birga inkor ham qilmaydi.
4. Formal-rasmiy uslubga xos bo'lgan: ommaviy axborot vositalari, siyosiy nutqlarda, rasmiy bayonotlarda keng qo'llaniladi [10: 101].

Konyunktiv II ning semantik xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Irreallik: real bo'lmagan voqea-hodisalarni ifodalash uchun qo'llaniladi.
2. Epistemik modallik: ehtimollik darajasi juda past bo'lgan taxminlarni ifodalashda qo'llaniladi.
3. Istakni ifodalashda qo'llaniladi.
4. Afsuslanishni bildirishda ham qo'llaniladi.
5. Muloyimlikni ifodalash uchun.
6. Tanqidiy semantika: bunda shubha yoki ishonchsizlik ifodalanadi [10: 104].

Konyunktiv I va Konyunktiv II ning pragmatik xususiyatlari

Konyunktiv I va II ning pragmatik xususiyatlari quyidagicha namoyon bo'ladi.

1. Bilvosita nutqda ijtimoiy masofani yaratishda. So'zlovchi Konyunktiv I yordamida manbaga ma'lum bir masofadan turib murojaat qiladi. Bu xolislikni, neytrallikni va faktga nisbatan ehtiyotkor bo'lib yondashish kerakligini bildiradi.

2. Muloyimlik strategiyalari. Bunda Konyunktiv II buyruq va so'rovlarni yumshatib, muloqotda suhbatdoshga bo'lgan bosimni kamaytiradi. Bu diplomatik nutq va xizmat ko'rsatish sohalarida juda muhimdir.
3. Epistemik baholash. Konyunktiv so'zlovchining voqea-hodisaga qanchalik ishonchi borligi darajasini bildiradi. Bu odatda ommaviy axborot vositalari va ilmiy matnlarda faktlarning aniq ekanligi to'liq tasdiqlanmagan holatlardagina qo'llaniladi.
4. Illokutsion kuchni o'zgartirish. So'zlovchi nutqida konyunktivni ishlatishi bilan buyruq, maslahat, so'rov yoki bildirishning muloqotdagi kuchini pasaytirishi yoki neytrallashishi mumkin [8: 112].

Amaliy tahlil. Amaliy tahlilda quyidagi nemis ommaviy axborot vositalari va adabiy matnlaridan olingan misollarni ko'rib chiqamiz.

Bilvosita nutqda odatda Konyunktiv I qo'llaniladi. Quyidagi nemis gazetasidan olingan misolda so'zlovchi berayotgan ma'lumotga pragmatik jihatdan xolislik bilan yondashganini guvohi bo'lamiz. Bunda ma'lumot aniqligi yoki aniq emasligi butunligicha manbaga yuklatilayotganini ko'rishimiz mumkin.

Masalan: Ein 57-Jähriger habe der Polizei am Dienstag gegen 17.00 Uhr per Notruf mitgeteilt, dass er seine Lebensgefährtin mit einem Messer attackiert habe, teilte die Polizei mit. [11]

Tarjimasi: Politsiyaning ma'lum qilishicha, seshanba kuni soat 17:00 atrofida 57 yoshli erkak tez yordam xizmatiga qo'ng'iroq qilib, sherigiga pichoq bilan hujum qilganini xabar qilgan.

Quyidagi misol esa Konyunktiv II bilan ifodalangan. Unda taxminning, ehtimollikning past darajasini ko'rishimiz mumkin.

Masalan: Es könnte morgen regnen.

Tarjimasi: Ertaga yomg'ir yog'ishi mumkin.

Pragmatik jihatdan ishonchsizlik, shubha, istehzo bildirish ma'nolarida ham Konjunktiv II qo'llaniladi.

Masalan: Als ob er etwas getan hätte! [12]

Tarjimasi: Go'yo u biron narsa qilgandek!

Pragmatik jihatdan irreallik ma'nosini esa ushbu misolda kuzatishimiz mumkin. Bunda haqiqatga to'g'ri kelmaydigan gipotetik holatlar ifodalanadi.

Masalan: Was gäbe ich darum, wenn Sie auch mein Vater wären! [12]

Tarjimasi: Otam bo'lganizda edi, nimalar qilmasdim.

Yuqorida ko'rib o'tgan misollarimiz nemis tilidagi Konyunktivning semantik va pragmatik ko'lamlarini qanchalik ekanligini yaqqol tasdiqlaydi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni alohida ta'kidlab o'tishimiz kerakki, Konyunktiv shakllarining semantik-pragmatik xususiyatlari juda keng qamrovli, ko'p qirrali kategoriya ekanligini ko'rishimiz mumkin. Konyunktiv I xolislik, masofa saqlash va neytral pozitsiya yaratish orqali muhim kommunikativ vazifani bilvosita nutqda bajarsa, Konyunktiv II esa xayoliylik, ehtimollik, istak, muloyimlik kabi bir qator semantik-pragmatik jihatlar orqali nutqning illokutsion kuchini boshqaradi. O'z navbatida muloqotning ijtimoiy-estetik sifatlarini ham ta'minlaydi.

Aytishimiz mumkinki, Konyunktiv nemis tilidagi faqatgina grammatik kategoriya emas, balkim muloqotning mazmuni, ohangi va ijtimoiy kontekstini belgilaydigan kuchli pragmatik

vosita hamdir. Albatta, ushbu tahlil konyunktiv kategoriyasining o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida ham alohida e'tibor berish kerakligini bildiradi.

Bajarilgan tahlillar Konyunktivning nemis tilida ikki taraflama grammatik va pragmatik vazifalarga ega ekanliklarini ko'rsatadi. Konyunktiv yordamida so'zlovchi voqelikka bo'lgan munosabatni aniq ko'rsatadi va muloqot jarayonini ijtimoiy-lingvistik jihatdan ham boshqaradi. Tadqiqot natijalariga ko'ra aytishimiz mumkinki, nemis tilidagi konyunktiv faqatgina grammatik kategoriya emas, balkim kommunikativ-pragmatik vosita sifatida ham naqadar dolzarb o'rinda ekanligini isbotlaydi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Die Grammatik, Dudenverlag. Mannheim. Wien. Zürich. 2002.
2. Schmidt W. Grundfragen der deutschen Grammatik, Berlin, 1966.
3. Helbig & Buscha: Deutsche Grammatik – Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. 1977.
4. Engel U. Deutsche Grammatik. 1988.
5. Austin J. L. How to do things with words oxford at the clarendon press 1962. 166 p.
6. Searle J. Speech acts. Library of Congress Catalogue Card Number: 68-24484 Standard Book Number: 52.1 07184 4 203 p.
7. Grice H. P. Logic and Conversation. Licensed for use at University College London for the Pragmatic Theory Online Course ISBN: 0127854231 Permission granted January 2004.
8. Kasper W. Semantik des Konjunktivs II Deklarativsätzen des Deutschen. Verlag De Gruyter, Max Niemeyer Verlag Seiten: 155, ISBN – alternative Schreibweisen: 978-3-11-1371597.
9. Bausch K. H. Modalität und Konjunktivgebrauch in der gesprochenen deutschen Standardsprache.
10. Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik. Bd. 1: Das Wort. 4. Aufl. Stuttgart: Metzler, 2013, S. 101-105.
11. © dpa-infocom, dpa:250305-930-394227/2
12. Lessing E. L. Verlag Damnick. ISBN 978-1-5058-4180-0 S. 92.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/11 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).